

СТАТЕНЕ ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Н. О. Богонко

Херсонський державний університет, nbogonko@ukr.net

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Блинова О.Є

Проблема формування особистості є невичерпною у різних дотичних до неї науках та кожного разу новою з точки зору постійно змінюваного природного світу, соціуму та людини в ньому. З огляду на це, вона була, є і буде актуальною завжди, оскільки вічно актуальним для людства є процес передачі поколінням духовних і матеріальних цінностей – виховання наступних поколінь відповідно до пануючих у суспільстві цінностей.

Багатозначний термін «особистість» із позиції психології, за визначенням М. Боришевського, позначає «віддзеркалення соціальної природи людини, розгляду її як індивідуальності та суб'єкта соціокультурного життя, що розкривається в контекстах соціальних взаємин, спілкування і предметної діяльності» - тобто, окреслений як «соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до суспільних, культурних, історичних відносин» [1]. Натомість з позиції педагогіки особистість визначається як конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей. С. Максименко, досліджуючи генетико-психологічні проблеми структури особистості, робить акцент на здатності особистості до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності та саморегуляції [2, с. 40].

Формування особистості є системою цілеспрямованих впливів на людину та здійснюється в соціальній системі шляхом виховання: у сім'ї, навчальних закладах, шляхом засвоєння гуманітарних дисциплін, взаємодії з мистецькими явищами, участі у громадському житті, завдяки здатності людини пристосовуватися до зовнішнього оточення, свідомій її підготовці до самостійного дорослого життя.

Психологія виховання більш детально окреслена у педагогічній психології, де розкриваються психологічні теорії виховання, механізми виховних впливів і самовиховання тощо. Формування особистості складає сукупність властивостей людини, спрямованих на її всебічний розвиток. І тому виховання охоплює розумове, моральне, статеве, правове, антинаркогенне, екологічне, трудове, економічне, естетичне й фізичне виховання в їх нерозривному зв'язку.

Статеве виховання у системі формування особистості є закономірною складовою загального процесу виховної роботи, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді й оволодіння нормами взаємин із представниками протилежної статі, а також правильне ставлення до проблем статі.

Статеве виховання базується на усвідомленні сексуальності як невід'ємної частини людського життя. Сексуальність є способом, яким люди переживають біологічні, еротичні, фізичні, емоційні, соціальні, духовні почуття та виражають себе сексуально. Сексуальність зазвичай трактується як сукупність біологічних, психофізіологічних і емоційних реакцій, переживань і вчинків людини, пов'язаних з виявом і задоволенням статевого потягу. Статеве виховання має спиратися на знання про сексуальність людини, що своєю чергою зумовлена інтегрованою взаємодією біологічних, психічних і соціокультурних факторів і розглядається в різних аспектах.

Основні аспекти сексуальності:

А. Біологічні й фізичні аспекти сексуальності здебільшого стосуються репродуктивних функцій людини і цикл сексуальної реакції людини.

Б. Фізичні та емоційні аспекти сексуальності охоплюють зв'язки між людьми, які виражаються глибокими почуттями або фізичними виявами любові, довіри та турботи.

В. Соціокультурні аспекти сексуальності включають історичний розвиток і релігійні вірування. Соціокультурний контекст суспільства, включаючи наслідки політики та засобів масової інформації, впливає та формує соціальні норми. Протягом історії соціальні норми змінюються.

Г. Психологічні аспекти як форми поведінки сексуальної експресії зазвичай вивчають у контексті емоційної причетності, гендерної ідентичності, інтерсуб'єктивної близькості та дарвінівської репродуктивної ефективності.

Психологічні дослідження сексуальності фокусуються на психологічних впливах, що впливають на сексуальну поведінку та переживання, оскільки сексуальність у людей породжує глибокі емоційні та психологічні реакції. Так, психоаналітичний підхід З. Фрейда базувався на психологічному аналізі й визначенні сексуальності як центрального джерела людської особистості, на підставі чого він запропонував концепцію психосексуального розвитку та теорію «комплексу Едипа».

Слід урахувати й те, що сексуальність людини також зазнає впливу й політичних, правових, філософських, моральних, етичних і релігійних аспектів життя. На формування моделі сексуальної поведінки й інтимні стосунки суттєво впливає гендерна ідентичність і сексуальна орієнтація людини.

Гендерна ідентичність – відчуття людиною власної статі, чоловічої, жіночої чи небінарної. Гендерна ідентичність може корелювати із призначеною статтю при народженні або може відрізнятись від неї. Усі суспільства мають набір гендерних категорій, які можуть послужити основою формування соціальної ідентичності людини стосовно інших членів суспільства.

Сексуальна орієнтація людини – модель сексуального інтересу до протилежної або тієї ж статі. Хоча жодна теорія про причину сексуальної орієнтації ще не отримала повної підтримки, є досить багато досліджень, що підтверджують несоціальні причини сексуальної орієнтації, особливо для чоловіків. Сексуальна орієнтація визначається як тривалий зразок романтичного або сексуального потягу (або їх поєднання) до осіб протилежної статі, тієї самої статі або обох статей.

У статевому вихованні слід враховувати й основні причини сексуальних дій людини, серед яких передусім слід назвати необхідність продовжувати рід, а також фізичний потяг, засіб досягнення мети, підвищення емоційного зв'язку та полегшення невпевненості. Зазвичай інтерес до сексуальної активності

зростає, коли людина досягає статевого дозрівання. Сексуальність формується протягом набуття індивідуального життєвого досвіду, хоча людина й народжується з певним фізіологічним сексуальним потенціалом. На психосексуальний розвиток людини основний вплив здійснюють батьки й вихователі. Вони ж здійснюють статеве виховання особистості.

Детальний виклад змісту статевого виховання й рекомендації до цього процесу містить робота Д. Ісаєва «Статево виховання дітей», де медичний психолог знайомить читача спочатку зі статевою соціалізацією особистості та змістом, принципами та шляхами статевого виховання. Далі автор розкриває сутність статевої диференціації через висвітлення біосоціальної природи статевих відмінностей та подає системну модель статевої диференціації, виділяючи в ній статево свідомість [4]. Сутність статевого виховання Д. Ісаєв презентує через соціальну ситуацію розвитку (середовище) та динаміку статево рольової поведінки за віком вихованців: дошкільники, молодші школярі, підлітки, надаючи для статевого виховання кожної групи медико-педагогічні рекомендації. Завершує автор працю розділами про підготовку до сімейного життя та особливі ситуації процесу статевого виховання (розбещення, насилля, підліткова вагітність) [4].

У сучасному світі, особливо у США, натомість поняття «статево виховання» вживають «сексуальна освіта» або «сексуальна просвіта» (англ. Sex education). Сексуальна освіта (просвіта) розвинених охоплює величезні ресурси для сексуального виховання поколінь, призначені як для молоді, так і для батьків та освітян. І це допомагає людям отримати інформацію, навички та мотивацію приймати здорові рішення щодо сексу та сексуальності. Сексуальна освіта – це передусім високоякісне навчання та вивчення найрізноманітніших тем, що стосуються сексу та сексуальності, вивчення цінностей та переконань щодо цих тем і набуття навичок, необхідних для навігації у відносинах та управління власним сексуальним здоров'ям. Сексуальне виховання може проходити в школах, в громаді чи в Інтернеті. Однак все ж батьки відіграють важливу та центральну роль у забезпеченні статевого виховання.

Комплексна сексуальна освіта має стосуватися широкого спектру тем: розвиток людини (включаючи розмноження, статеве дозрівання, сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність); відносини (включаючи сім'ї, дружбу, романтичні стосунки та побачення); особисті навички (включаючи спілкування, ведення переговорів та прийняття рішень); сексуальна поведінка (включаючи утримання та сексуальність протягом усього життя); сексуальне здоров'я (включаючи венеричні захворювання, контрацепцію та вагітність); суспільство та культура (включаючи гендерні ролі, різноманітність та сексуальність у ЗМІ).

Так, у США існує кілька важливих ресурсів для керівництва всебічним вихованням сексуальності. Так, зокрема Рада з питань сексуальності та освіти США (SIECUS), ініціатива «Майбутнє сексуального виховання» (FoSE) мають на меті сприяти інституціоналізації всебічної сексуальної освіти у державних школах, для чого й розробили Національні стандарти сексуальної освіти, Національні стандарти підготовки вчителів й інші матеріали.

Останніми роками в Україні приділяється більше уваги статево му вихованню молоді, сексуальній освіті й просвіті, про що свідчать навчальні посібники з цієї теми, наприклад, як-от: «Психологія сексуального розвитку» (Н. Максимчук, 2006), «Репродуктивне здоров'я та статеве виховання молоді» (А. Нагорна, В. Беспалько, 2004), «Сексуальна педагогіка» (В. Кравець 2016), «Статеве виховання» (Л. Олійник, 2010) й ін. .

Своєрідний «буквар», цікавий і корисний буклет «Сексуальне виховання дітей» було створено за ВГЦ «Волонтер» і ЮНІСЕФ за фінансової підтримки Європейського Союзу – містить матеріали про сексуальне виховання дітей у формі запитань і відповідей: Що таке сексуальність і навіщо про неї знати дітям? Коли починати сексуальне виховання і чи починати взагалі? Як говорити з дітьми про статеві стосунки? й ін. [3].

Отже, статеве виховання в системі формування особистості займає важливе місце. Сексуальне просвітництво стосується як вихованців, так і батьків, і вихователів (учителів).

Статеве виховання охоплює цілий ряд тем. Основним питанням статевого виховання є вік і спосіб інформування дітей щодо питань сексуальності: знання про анатомію статевих органів людини, статеве розмноження, секс і статевий акт, репродуктивне здоров'я, емоційні стосунки з сексуальним партнером, репродуктивні права й відповідальності, планування сім'ї, контрацепцію, контроль над народжуваністю тощо.

Сексуальна освіта може також включати відомості про всі аспекти сексуальності людини: зовнішній вигляд оголеного тіла, розмаїття сексуальних орієнтацій, сексуальне задоволення, цінності, прийняття рішення про секс, спілкування, знайомства, взаємини, статеві інфекції, безпечний секс, а також матеріали для батьків та матерів про те, як говорити з дітьми про сексуальні стосунки, контрацепцію тощо.

Література:

1. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості. Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. 608 с.
2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. К. : ТОВ КММ, 2006. 240 с.
3. Сексуальне виховання дітей: Буклет; інтернет-ресурс. Режим доступу: http://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/D1%8F_sexeducation_UA1.pdf.
4. Исаев Д. Н., Каган В. Е. Половое воспитание детей. Л.: Медицина, 1988. 162 с.